

FILOZÓFIA ÉS ETIKA TANTERV A GIMNÁZIUM 11. ÉVFOLYAMA SZÁMÁRA ÁLTALÁNOS TANTERVŰ CSOPORTOK RÉSZÉRE

A filozófia tanításának céljai

A filozófiaoktatás szervesen illeszkedik iskolánk pedagógiai programjába. Hozzájárul ahhoz, hogy diákjaink éretten, felelősen, árnyaltan gondolkodó felnőttekké váljanak, tudatosan vállalt értékrenddel, ugyanakkor képesek legyenek mások értékrendjének megértésére és tiszteletben tartására is.

Fontos felismerniük, hogy az emberek törekvéseit, döntéseit és mindennapi viselkedését milyen nagymértékben befolyásolja mindaz, amit a világról és benne önmagukról gondolnak, és amit összefoglalóan világnézetnek nevezünk; hogy e világnézet milyen hagyományokra épül és milyen mértékig alakítható; ezáltal váljanak képessé saját világnézetük önálló vizsgálatára és felelős alakítására. Legyenek tisztában cselekedeteik etikai megítélésének fontosságával, melyhez hozzásegít világnézet és etika szoros kapcsolatának belátása a filozófiaórák keretében, miközben az egyes etikai kérdések részletes megvitatására a bibliaismeret tantárgy órái adnak teret.

Tudatosítsák, hogy a filozófiatörténet nem nyújt kész válaszokat az élet nagy kérdéseire, hanem számos válaszlehetőséget, különféle megoldási utakat mutat fel, önálló válaszkeresésre ösztönöz, miközben egy sajátos, minden természet- és társadalomtudományétól, művészetétől és a teológiáétól is különböző szempontból, sajátos módszerrel közelíti meg tárgyát, a valóság egészét – eközben folyamatosan vizsgálva-feszegetve az emberi tudás korlátait és lehetőségeit.

Emellett a filozófiaoktatás célja az is, hogy az európai filozófiatörténet vázlatos bemutatásával mind saját korunk, mind a megelőző történelmi korszakok problémáit, kultúráját, jellegzetes gondolkodásmódját jobban megértette segítse a diákokat történelmi, irodalmi, művészettörténeti ismereteik önálló rendszerezésében, fejlessze történelmi érzéküket.

A filozófiaoktatás az általános fejlesztési területek közül az erkölcsi nevelést, a demokráciára nevelést, az önismeret és a társas kapcsolati kultúra fejlesztését, a családi életre nevelést, a másokért vállalt felelősség és az önkéntesség, valamint a fenntarthatóság és a környezettudatosság fontosságát támogatja sajátos tartalmi elemein, valamint tevékenységformáin keresztül. Sajátos eszközeivel hozzájárul a szociális és állampolgári kompetencia, a kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia, valamint a digitális kompetencia tökéletesítéséhez. [Kerettantervből egy-az egyben beemelve. Jó így, vagy fogalmazzam át?]

A választott módszerek

Iskolánkban a filozófiaoktatás történelmi felépítést követ. A kerettantervben meghatározott tematikus egységek ezért időben felbomlanak: főleg annál a korszaknál kerülnek tárgyalásra, melyre a filozófia adott ága a legjellemzőbb volt, illetve azon filozófusok életművéhez kapcsolódóan, akik az adott tárgyban a legmaradandóbbat alkották – így például a politikai filozófia Platónnál és a felvilágosodás szerzőinél, a tudományfilozófia a 20. század bevezetéseként kerül a diákok elé.

Az időkeret szűkössége miatt az elsődleges módszer a tanári előadás, illetve a diákok által készített kiselőadások tanári kiegészítése.

A tantárgy időkerete

11. évfolyamban heti 1 órában, összesen 36 órában zajlik a filozófiatanítás.

A tankönyv- és taneszközwálasztás speciális szempontjai

A filozófiaoktatáshoz olyan tankönyv választandó, amely

- lehetővé teszi az alábbi tananyag megfelelő szintű feldolgozását;
- minél több autentikus filozófiai szöveggel ismerteti meg a diákokat, segítséget nyújtva ezek értelmezéséhez;
- a filozófiatörténetet kiegyensúlyozottan, objektíven, ideológiai elkötelezettségtől mentesen tárgyalja.

A tanár megítélése szerint a választott tankönyv lehet filozófia- vagy etikatankönyv, lehet ilyen tárgyú szöveggyűjtemény, de lehet ezek helyett a tanár által válogatott filozófiai szövegrészletek fénymásolata, vagy a tanár által készített és a diákok számára az iskola számítógépein elérhetővé tett jegyzet, ppt, multimédia is.

11. évfolyam

Tematikai egység	A nyugati filozófia kezdetei	Órakeret 6 óra
Előzetes tudás	Görög kultúra és társadalom az i.e. 6. században, mitológiai ismeretek; az érvelés és a bizonyítás jellemzői (retorika, matematika), az ember lényege, életcélja (bibliaismeret).	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Ismerkedés a természet filozófiai megközelítésével; a filozófiai szövegek sajátos nyelvezetének megismerése; a racionalitás korlátozottságának felismerése; képesség egy gondolatmenet kritikai követésére, az elvonatkoztatási képesség fejlesztése, a gondolkodás rugalmasságának növelése, a kritikai gondolkodás fejlesztése	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A filozófia fogalma, tárgya, eredete. A filozófia, a vallás, a művészetek és a tudományok közös és eltérő jellemzőinek felismerése. A filozófia ágazatainak megismerése. A filozófia sajátos racionális módszerének, a következtetés két lehetséges irányának megismerése. Az arkhé Thalész, Anaximandrosz és Anaximenész filozófiájában. Xenophanész valláskritikája. Püthagorasz filozófiája, a számokra épülő valóság. Az eleai iskola lételmélete: Parmenidész a létező egységéről, Zénón apóriái. Hérakleitosz a mozgás mindent átható voltáról; a logosz hérakleitoszi fogalma. Empedoklész és Démokritosz atomelmélete. A szofista kétely, megközelítésmód és vitakultúra.	Történelem: a görög városállamok helyzete, társadalma, kultúrája; kereskedelem és utazás a korszakban. Irodalom: a homéroszi eposzok világa, mitológiája. Matematika: az irracionális számok jelentősége.

<i>Szabadon választott szemelvények az alábbi művekből:</i> Parmenidész B8, Hérakleitosz B1, Prótagorász B1, Gorgiász: A nemlétezőről.	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	csodálkozás, kételkedés, racionalitás, induktív és deduktív következtetés, természetfilozófia, kozmosz, arkhé, logosz, milétoszi iskola, harmónia, ontológia, létező, paradoxon, igazság és vélekedés, dialektika, atom, véletlen, homomensura-tétel, erkölcsi relativizmus,

Tematikai egység	Szókratész, Platón és Arisztotelész filozófiája	Órakeret 6 óra
Előzetes tudás	Athén társadalma Periklész korában; főbb etikai kérdések a Bibliában.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Ismerkedés a fogalom meghatározás problémáival, az erkölcsös cselekvés és az arról való gondolkodás viszonyának összetettségével.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
A filozófia etikai fordulata. A szókratészi dialógus módszere. A platóni ideatan. Arisztotelész Platón-kritikája, szubsztancia és tulajdonságok viszonya. Alapvető erények Platón és Arisztotelész műveiben. Platón államelmélete. <i>Szabadon választott szemelvények az alábbi művekből:</i> Platón: Szókratész védőbeszéde, Állam (Barlanghasonlat) Arisztotelész: Nikomakhoszi etika		Bibliaismeret: az eredendő bűn, az emberi cselekedetek értékének kérdései. Történelem: a spártai állam felépítése. Irodalom: utópiák és disztópiák.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	etikai intellektualizmus, erény, boldogság, dialógus, bábáskodás, idea, részesülés, visszaemlékezés, legfőbb jó, lényeg, szubsztancia, okság, teleológia, metafizika, utópia, arany középút,	

Tematikai egység	A hellenisztikus filozófia főbb irányzatai	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	Nagy Sándor birodalma, a görög kultúra elterjedése.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A boldogságkeresés különböző útjainak felismerése, a választás jelentőségének tudatosítása, a boldogság akadályainak számba vétele, a fogyasztói társadalom kapcsolódó problémáinak felismerése.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
A korai sztoikus etika. A sztoicizmus utóélete, hatása a kereszténységre. Az epikureus filozófia jellege, a javak és élvezetek szerepe az ember életében. <i>Szabadon választott szemelvények az alábbi művekből:</i> Epiktétosz: Kézikönyvecske Epikurosz levele Menoikeuszhoz		Bibliaismeret: Pál apostol athéni beszéde Történelem: Marcus Aurelius életműve Irodalom: Horatius költészete

Kulcsfogalmak/ fogalmak	kötelesség, apatheia, hédoné és hedonizmus, carpe diem,
------------------------------------	---

Tematikai egység	A patrisztika és a skolasztika vázlata	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	A kereszténység államegyházzá válása a római birodalomban, az iszlám színre lépése, az európai középkor kultúrája.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Teológiai és filozófiai megközelítésmód különbségének megvilágítása, a kettő egymásra hatásának bemutatása. A diákok képességeinek fejlesztése arra, hogy hitkérdésekről kulturáltan, árnyaltan nyilatkozzanak meg, saját hitüket vállalva, ám másokét is tiszteletben tartva.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p>Ágoston teremtésfelfogása, időfilozófiája. Bibliaértelmezési módszerének utóélete, hatása az eszkatológiára.</p> <p>Platonikus eszmék beépülése a kereszténységbe.</p> <p>Az ontológiai istenérv.</p> <p>Arisztotelész újrafelfedezése.</p> <p>Hit és értelem viszonya; a kettős igazság tanának értékelése.</p> <p><i>Szabadon választott szemelvények az alábbi művekből:</i></p> <p>Ágoston: Vallomások</p> <p>Aquinói Tamás: Summa Theologica</p>	<p>Történelem: állam és egyház kapcsolata a középkorban.</p> <p>Irodalom: Dante Isteni színjátékának világképe.</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	partisztika, skolasztika, „a teológia szolgálólánya”, teológia, eszkatológia, ontológiai istenérv, univerzálé-vita, „öt út”,

Tematikai egység	A felvilágosodás filozófiája	Órakeret 6 óra
Előzetes tudás	A nagy földrajzi felfedezések, a reformáció története, a heliocentrikus világkép kialakulása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az ismeretelméleti kérdések iránti fogékonyság elmélyítése az emberi tudás határainak és eszközeinek újabb vizsgálatával. A tekintélytisztelet és az autonóm gondolkodás konfliktusának áttekintése.	
	A társadalomfilozófia alapfogalmainak megismerése, a felvilágosodás társadalomfilozófiai örökségének értékelése.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p>Francis Bacon tudományos programja.</p> <p>Hobbes államelmélete.</p> <p>Descartes módszere, istenérve.</p> <p>Test és lélek viszonya Descartes filozófiájában.</p> <p>Pascal Descartes-kritikája.</p> <p>Leibniz monaszai.</p> <p>Locke a tapasztalat elsődlegességéről.</p>	<p>Fizika: a newtoni fizika rendszere.</p> <p>Történelem: a francia forradalom eszméi, az Amerikai Egyesült</p>

<p>Berkeley az anyagi világ bizonyíthatatlanságáról. Hume okság-kritikája. Locke és Rousseau a természeti állapotról. A felvilágosodás vallásfilozófiai irányzatai: ateizmus, deizmus, panteizmus. Kant ismeretelmélete, „kopernikuszi fordulata”, a tiszta ész határai. Kant etikája.</p> <p><i>Szabadon választott szemelvények az alábbi művekből:</i> Kant: Válasz a kérdésre: mi a felvilágosodás? Bacon: Novum Organum Descartes: Értekezés a módszerről, Elmélkedések az első filozófiáról, Pascal: Gondolatok Locke: Értekezés az emberi értelemről, Levél a vallási türelemről Berkeley: Hülasz és Philonusz három párbeszéde Rousseau: A társadalmi szerződésről Kant: A tiszta ész kritikája</p>	<p>Államok alapítása.</p> <p>Irodalom: Csokonai és Kazinczy munkássága.</p>
<p>Kulcsfogalmak/ fogalmak</p>	<p>racionalizmus és empirizmus, ködképek, természetjog, természeti állapot, társadalmi szerződés, közjó, hatalommegosztás, emberi jogok, módszeres kétely (metodológiai szkepszis), „cogito ergo sum”, monász, velünk született eszmék, „tabula rasa”, szolipszizmus, ateizmus, deizmus, panteizmus, a priori ismeret, kopernikuszi fordulat, tiszta ész, kategorikus imperatívusz,</p>

Tematikai egység	Filozófiai rendszerek a 19. században	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	Európa átalakulása a Napóleoni háborúk során; a romantika művészet- és életfelfogása; totalitárius rendszerek a 20. században,	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A filozófiai eszmék és megvalósításuk közötti különbségtétel képességének fejlesztése, ugyanakkor az egyes filozófiai rendszerek erkölcsi következményeinek tudatosítása.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p>Fichte és Schelling az abszolútumról. Hegel történelemfilozófiája. A marxizmus eszmerendszere: a filozófia szerepének átértékelése; a társadalmi osztályok és az osztályharc; a marxizmus jövőképe. Schopenhauer az akaratról. Nietzsche valláskritikája. Nietzsche történelemfilozófiája.</p> <p><i>Szabadon választott szemelvények az alábbi művekből:</i> Marx: Tézisek Feuerbachról Schopenhauer: A világ mint akarat és képzet Nietzsche: Imígyen szóla Zarathustra, Túl jón és rosszon</p>	<p>Irodalom: Az ember tragédiájának történelemszemlélete</p>

Kulcsfogalmak/ fogalmak	idealizmus, objektum, világszellem, világtörténelmi egyén, elidegenedés, individualizmus és kollektívizmus, marxizmus, fasizmus, materializmus, „Isten halott”, übermensch, dionüszoszi és apollóni kultúra,
------------------------------------	--

Tematikai egység	Kierkegaard és az egzisztencializmus	Órakeret 3 óra
Előzetes tudás	Az erkölcsi gondolkodás alapjai, törvény és lelkiismeret	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Az emberi cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének elmélyítése, hit és erkölcs egymásra hatásának felismerése.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p>Kierkegaard kereszténységfelfogása. Esztétikai, etikai és vallási stádium. Egzisztencialista etika: szabadság, választás, felelősség, szorongás</p> <p><i>Szabadon választott szemelvények az alábbi művekből:</i> Kierkegaard: Vagy-vagy, A keresztény hit iskolája Jean-Paul Sartre: Mi az egzisztencializmus?</p>		<p>Irodalom: Camus, Dosztojevszkij regényvilága.</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Christendom és Christenheit, szabadság, felelősség, határhelyzet, egzisztencia,	

Tematikai egység	Tudományfilozófia a 20. században	Órakeret 3 óra
Előzetes tudás	A természettudományok és a társadalomtudományok kutatási módszerei, bizonyítási eljárásai.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Tudományos érvek kritikai értékelése. Az internet kritikus és tudatos felhasználása tudományfilozófia-történelmi ismeretek szerzésére.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p>A célelvű gondolkodást felváltó oksági elv. A pozitívizmus célkitűzései. A filozófia nyelvi fordulata. A tudományos állítások igazolásának kritériumai.</p> <p><i>Szabadon választott szemelvények az alábbi művekből:</i> Auguste Comte: A pozitív szellem Moritz Schlick: A filozófia fordulata Karl Popper: A tudományos felfedezés logikája Thomas Kuhn: A tudományos forradalmak szerkezete Lakatos Imre: Bizonyítások és cáfolatok Wittgenstein: Filozófiai vizsgálódások</p>		<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Nyelv és gondolkodás, nyelv és megismerés, valóság és jelentés.</p> <p><i>Kémia, biológia-egészségtan, fizika:</i> tudománytörténelmi alapvetések.</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	pozitív stádium, nyelvfilozófia, nyelvjáték, verifikáció, falszifikáció, paradigma,	

<p>A fejlesztés várt eredményei a 11. évfolyam végén</p>	<p>A tanulók értik, hogy a filozófiai gondolkodásmód különbözik az emberi szellem más tevékenységi formáitól, ugyanakkor azonban ötvözi is azokat.</p> <p>Felismerik a filozófia integráló, szintetizáló és értékhordozó szerepét az emberi kultúrában.</p> <p>Képesek egy-egy szerző jellemző szövegeinek értelmezésére, valamint filozófiai fogalmak jellemző kontextusainak felismerésére.</p> <p>Logikusan tudnak érvelni saját gondolataik mellett, és nyitottan fogadják mások a sajátjukétól eltérő véleményeket.</p> <p>Képesek a gondolati alternatívák számbavételére.</p>
---	--

Az értékelés módszerei és szempontjai

A diákok filozófiai felkészültségének értékelése írásbeli témazáró dolgozatokkal történik, melyek mind műveltségi kérdéseket, mind röviden kifejtendő, esszé jellegű kérdéseket tartalmaznak. A félévi és az év végi osztályzatot az e dolgozatokra kapott érdemjegyek átlaga adja.

A továbbhaladás feltételei

A tanuló ismeri a nyugati filozófiai hagyomány legfontosabb fogalmait, ezeket képes a megfelelő korszakhoz illetve szerzőhöz kötni. Tisztában van a legfontosabb filozófiai irányzatok eszméivel, felismeri ezek kapcsolatát egymással, valamint az adott korszak történelmével és egyes irodalmi műveivel. Felismeri a filozófiai állásfoglalások gyakorlati, erkölcsi következményeit. Képes rövid filozófiai szövegek értelmezésére.

Érettségi vizsga filozófia tantárgyból

A jelen helyi tanterv alapján tanuló diákok filozófia érettségire nem bocsáthatók.